

НИКОНЧУК

Максим Миколайович
nikonchukmax@gmail.com

УДК 334.7:346.21:347.19

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛІЗИНГОВОЇ КОМПАНІЇ НА РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГLEGAL STATUS OF THE LEASING COMPANY IN THE FINANCIAL
SERVICES MARKETстудент, Національний
юридичний університет імені
Ярослава МудрогоDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2020.11\(3\).3](https://doi.org/10.37634/efp.2020.11(3).3)*NIKONCHUK Maksym Mykolaiovych* – student, National Law University after Yaroslav Mudryi

У статті здійснено аналіз літератури та чинного законодавства України з питань визначення правового статусу лізингової компанії. Підкреслено брак термінологічного визначення лізингової компанії. Наголошено на потребі законодавчого врегулювання цього питання. Проведено аналіз суб'єктів господарювання, що надають послуги з лізингу. Порівняно об'єктивні можливості банківських та небанківських лізингових компаній. Запропоновано шляхи вирішення неефективності діючої системи лізингового ринку в Україні.

* * *

В статье осуществлен анализ литературы и действующего законодательства Украины по вопросам определения правового статуса лизинговой компании. Подчеркивается отсутствие терминологического определения лизинговой компании. Отмечается необходимость законодательного урегулирования данного вопроса. Проводится анализ субъектов хозяйствования, предоставляющих услуги по лизингу. Сравниваются объективные возможности банковских и небанковских лизинговых компаний. Предложены пути решения неэффективности действующей системы лизингового рынка в Украине.

* * *

In the world economy, leasing is the second largest investment after bank lending. That is why the emphasis on strengthening the new industry in Ukraine is important. The paper analyzes the literature and current legislation of Ukraine on the legal status of the leasing company and the provision of leasing services. The lack of terminological definition of a leasing company is emphasized, the terminology proposed by scientists on this issue is given. A comparative description of the main global leasing business models and their integration into the financial services market of Ukraine. An analysis is made of business entities that provide leasing services. The objective possibilities of banking and non-banking leasing companies are compared. The structure of leasing companies, the mechanism of their work, the market share of services are considered. Due to the lack of settlement of many issues related to the provision of leasing services, and the existence of an inefficient existing leasing market system in Ukraine, proposals are submitted in parallel with the NBU project to improve the existing order. The substantiation of the role of leasing companies in the financial services market, conditions and methods of leasing operations is of great importance, which will create an effective leasing system in Ukraine while the development of the financial leasing segment will meet the needs for quality and affordable leasing services. The regulatory model should ensure the functioning of an efficient and transparent financial leasing market, its harmonious development, as well as the avoidance of unjustified requirements that could harm such development. This model should also help eliminate the negative factors that hinder the development of financial leasing.

Ключові слова: суб'єкт господарювання, лізингова компанія, лізинг, фінансовий лізинг, фінансова послуга, фінансова установа

Ключевые слова: субъект хозяйствования, лизинговая компания, лизинг, финансовый лизинг, финансовая услуга, финансовое учреждение

Keywords: business entity, leasing company, leasing, financial leasing, financial service, financial institution

ВСТУП

В умовах мінливого ринкового середовища ефективне функціонування суб'єктів господарювання під час здійснення лізингових операцій потребує чіткого законодавчого врегулювання.

Лізингові компанії – господарські організації, які, зазвичай, створюються для надання лізингових послуг та є основними суб'єктами лізингової діяльності. Останнім часом у вітчизняній науці господарського права зріс науковий інтерес до дослідження правового становища та нормативного врегулювання діяльності деяких видів учасників лізингових відносин, зокрема, лізингових компаній.

Неврегульованість законодавчого забезпечення, що знаходить свій прояв у існуванні правових прогалин та недосконалості окремих складових лізингової діяльності створює перешкоди на шляху розвитку «нової»

лізингової системи на ринку фінансових послуг України.

МЕТА роботи – наголосити на потребі законодавчого закріплення нормативного визначення «лізингова компанія». Підкреслити необхідність вдосконалення існуючого ринку лізингу України, у суб'єктному контексті. Запропонувати необхідні зміни для створення незалежних лізингових компаній, підвищення їх ролі та ефективності на ринку фінансових послуг України.

Аналіз досліджень і публікацій

Під час написання статті проаналізовано праці таких вітчизняних та закордонних вчених, як М. Степанов, О.А. Горбатенко, В.Т. Сухаревич, Н. Ментух, А.Г. Барабаш, А.В. Асташкіна та ін.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною основою статті є законодавчі та нормативно-правові акти, наукові публікації вітчиз-

няних та закордонних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Інтернет. Під час проведення дослідження використано методи системного аналізу, порівняння та узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Не зважаючи на те, що походження слова лізинг більш близьке до англійського «lease» – оренда, лізинг – це свого роду «гібрид» оренди і кредиту із залученням третьої особи – лізингової компанії [1].

Відповідно до ст. 292 Господарського кодексу України «Лізинг» – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає у наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця) майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів [2].

Найбільш поширеними та визнаними на практиці є оперативний та фінансовий лізинг.

Як Господарський, так і Цивільний кодекси України передбачають можливість правового регулювання відносин лізингу спеціальними законами. Виходячи з дефініцій, наведених у ЗУ «Про фінансовий лізинг», фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується: набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов; передати її в користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі) [3].

Оперативний лізинг не знайшов свого відображення у чинному законодавстві, проте на доктринальному рівні вивчення такий тип відбивається у договорі лізингу, за яким лізингоодержувач на своє замовлення отримує у платне користування від лізингодавця об'єкт лізингу на строк, менший від строку, за який амортизується 90% вартості об'єкта лізингу, визначеної в день укладення договору.

Світова практика виділяє дві моделі розвитку лізингового бізнесу: європейську та американську. Європейська модель передбачає створення великих вузькоспеціалізованих компаній, які, як правило, були створені великими банками і згодом можуть від них відмежовуватися. В американській моделі компанії утворюються приватними підприємцями без участі банків. Вітчизняний ринок лізингу розвивається за європейською моделлю, адже більша його частина контролюється комерційними банками [4].

На цьому етапі розвитку лізингового ринку в Україні лізинг функціонує переважно у двох організаційно-правових формах:

- 1) Лізинг, як одна з активних операцій комерційних банків;
- 2) Лізинг, як основний вид діяльності незалежних лізингових компаній.

Створення банком власної лізингової компанії вирішує одну з найголовніших проблем, з якими сти-

каються лізингові компанії у процесі своєї діяльності – пошук джерел фінансування для реалізації власних проєктів. Кредитуючи дочірню лізингову компанію, банк може відкривати перед нею доступ до ста більшого та довготермінового фінансування, завдяки чому останні отримують значну конкурентну перевагу [5]. Перевагу не стільки у прибутковому аспекті, скільки перевагу стосовно незалежних лізингових компаній.

Незалежні лізингові компанії у міжнародній практиці займають чітко визначений сектор на ринку фінансових послуг. Українські лізингові компанії недостатньо інтегровані у структуру ринку фінансових послуг, що не дозволяє створити в Україні ефективно діючу систему лізингової діяльності.

У цій статті ми проводимо характеристику небанківських суб'єктів господарювання, що надають послуги з лізингу. Визначаємо перспективні напрями розвитку лізингових компаній, їх перетворення та адаптації для подальшого удосконалення існуючого лізингового ринку в Україні.

Загалом, проблеми що існують із регулюванням діяльності лізингових компаній впливають з їх основних ознак (елементів) лізингової компанії, а саме: мета й завдання суб'єкта господарювання; предмет, цілі і вид його діяльності; організаційно-правова форма; порядок створення; правовий режим майна суб'єкта господарювання; господарська правосуб'єктність (права й обов'язки); юридична відповідальність; порядок ліквідації та реорганізації суб'єкта господарювання [6].

На цьому етапі існування інституту лізингу, діяльність лізингових компаній, мету, завдання, цілі та види діяльності регулює Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», згідно з яким «лізингова компанія» є фінансовою установою, проте термінологічного визначення у даному нормативно-правовому акті відсутнє. Фінансова установа – це юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка віднесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. Фінансові послуги відповідно надаються фінансовими установами та, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності. Суб'єктами лізингової діяльності, – лізингодавцями, можуть бути тільки суб'єкти господарювання – юридичні особи. Фінансовий лізинг віднесено згідно зі ст. 4 до фінансових послуг. Отже, відповідно до вимог Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» надання послуг фінансового лізингу має бути винятковим видом діяльності лізингової компанії [7]. Такий погляд підтримують і окремі науковці. Так, А.Г. Барабаш вважає, що лізинг має бути виключним видом діяльності лізингової компанії [8]. О.В. Асташкіна вважає, що жодні інші функції, крім функцій лізингодавця, лізингові компанії здійснювати не можуть [9].

Найбільш проблемним і нормативно неузгодженим є питання господарської правосуб'єктності лізингових компаній. Відсутність законодавчого визначення та єдиного підходу до правового регулювання суб'єктів господарювання, що надають послуги лізингу створює нерівні умови на фінансовому ринку України.

Чинне законодавство передбачає можливість нада-

ння послуг фінансового лізингу фінансовим компаніям лізингодавцями, які є фінансовими установами, та юридичним особам на підставі відповідної ліцензії, але без статусу фінансової установи. Проте вимоги до юридичних осіб-лізингодавців суттєво відрізняються від вимог до діяльності фінансових установ-лізингодавців, попри те, що обидва види компаній надають фінансову послугу. Зокрема, на перших не поширюються обмеження відносно виключної діяльності з надання фінансових послуг, що уможливило здійснення операцій оперативного лізингу для фінансових установ. Крім того, немає вимог до капіталу, структури власності, розкриття інформації та подання фінансової звітності. Це дозволяє вхід на ринок фінансово неспроможних гравців, уможливило діяльність на ринку компаній із бездоганною репутацією власників чи непрозорою структурою власності, а також через обмежені вимоги до звітності ускладнює можливість об'єктивної оцінки показників лізингової діяльності та здійснення ефективного нагляду.

Відсутність врегулювання питання стосовно оперативного лізингу та певна неефективність існуючої системи ринку лізингу в Україні вимагає проведення змін. Пропозиції для вдосконалення існуючого порядку, запропоновані нами паралельно відображаються й у вимогах до «нової» лізингової компанії відповідно до майбутньої перспективи розвитку лізингового ринку автором яких є Національний Банк України [10].

Надавати послуги фінансового лізингу можуть тільки особи зі статусом фінансової установи. Водночас юридичні особи, що надавали послуги з лізингу будуть переоформлені як фінансові установи автоматично.

Лізингові компанії мають дотримуватися правил добросовісної поведінки відносно клієнтів, водночас на ринку буде збережено баланс прав і обов'язків фінансових установ та клієнтів.

Вимога платоспроможності до капіталу лізингової компанії забезпечить вхід на ринок фінансово спроможних гравців, стійкість лізингових компаній унеможливить роботу на ринку компаній, що є неплатоспроможними.

ВИСНОВКИ

Великого значення набуває обґрунтування ролі лізингових компаній на ринку фінансових послуг, умов та методів проведення лізингових операцій, необхідності проведення змін у правовому статусі, що дозволить створити в Україні ефективно діючу систему лізингової діяльності, тоді як розвиток сегменту фінансового лізингу дасть змогу забезпечити потреби в якісних та доступних лізингових послугах.

Державна політика стосовно ринку лізингових послуг має бути спрямована на те, щоб фінансовий лізинг як основна функція лізингових компаній став важливим інструментом технічного переоснащення підприємств, розвитку сільського господарства, житлово-комунального господарства, а також малого та середнього бізнесу.

Нова модель регулювання лізингової діяльності покликана забезпечити можливості для сталого та гармонійного розвитку лізингу в Україні, а також врегулювати діяльність лізингових компаній відповідно до пра-

вил ринкової поведінки під час роботи з клієнтами.

Список використаних джерел

1. Степанов М. Оперативний лізинг vs фінансовий лізинг. Дебет-Кредит. 2013. № 41. URL: <https://online.dtkr.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9641-2013.epub/navPoint-5>
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
3. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 № 723/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80>
4. Горбатенко О.А. Проблеми та перспективи розвитку лізингових відносин в Україні. *Фінанси України*. 2012. № 13. С. 123–126.
5. Сухаревич В.Т. Банк як суб'єкт лізингових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2012. № 19.8. С. 258–265.
6. Ментух Н. Лізингові компанії: поняття та ознаки. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 2. С. 108–112.
7. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
8. Барабаш А.Г. Правове регулювання лізингових відносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук:12.00.04. Донецьк, 2004. 18 с.
9. Асташкіна А.В. Правовое положение российских лизинговых компаний у современном гражданском праве: дис. ... канд. юрид. наук. 2001. 182 с.
10. Національний Банк України. Біла книга. Майбутнє регулювання фінансового лізингу. 2020 р. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/proekt-biloyi-knigi-maybutnye-u-regulyuvanni-nebankivskogo-finansovogo-sektoru>

References

1. Stepanov M. Operating leasing vs financial leasing. Debit-Credit. 2013. № 41. URL: <https://online.dtkr.ua/Book/%C2%AB%D0%94%D0%9A%C2%BB%20%E2%84%9641-2013.epub/navPoint-5> (in Ukrainian).
2. The commercial code of Ukraine: The Law of Ukraine dated 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (in Ukrainian).
3. On financial leasing: The Law of Ukraine dated 16.12.1997 № 723/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/723/97-%D0%B2%D1%80> (in Ukrainian).
4. Horbatenko O.A. Problems and prospects for the development of leasing relations in Ukraine. *Finance of Ukraine*. 2012. № 13. pp. 123–126. (in Ukrainian).
5. Sukharevych V.T. The bank as a subject of leasing relations. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*. 2012. № 19.8. pp. 258–265. (in Ukrainian).
6. Mentukh N. Leasing companies: concepts and features. *Actual problems of jurisprudence*. 2016. № 2. pp. 108–112. (in Ukrainian).
7. On financial services and state regulation of financial services markets: The Law of Ukraine dated 12.07.2001 № 2664-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text> (in Ukrainian).
8. Barabash A.H. Legal regulation of leasing relations in Ukraine: author's ref. dis. for the degree of Candidate. jurid. Science: 12.00.04. Donetsk, 2004. 18 p. (in Ukrainian).
9. Astashkina A.V. Legal status of Russian leasing companies in modern civil law: dis. ... PhD in legal sciences. 2001. 182 p. (in Russian).
10. National Bank of Ukraine. White book. Future regulation of financial leasing. 2020 URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/proekt-biloyi-knigi-maybutnye-u-regulyuvanni-nebankivskogo-finansovogo-sektoru> (in Ukrainian).